

Прогноз із найменшою помилкою залучених інвестицій в українську економіку з інших країн Європейського Союзу отримано за допомогою параболічного рівняння тренду (29):

$$\tilde{y}_{10,2014}^{\text{пр. прогн}} = 4,150 \text{ млрд дол. США}; \tilde{y}_{10,2015}^{\text{пр. прогн}} = 4,186 \text{ млрд дол. США};$$

$$\tilde{y}_{10,2016}^{\text{пр. прогн}} = 4,165 \text{ млрд дол. США}.$$

Прогнозовані обсяги прямих іноземних інвестицій із року в рік зростають, і їхні темпи зростання становлять майже 5 %.

Висновки. Протягом десяти років прями іноземні інвестиції, які залучались у національну економіку, постійно зростали, і їхні темпи зростання становили у докризовий період від 32,0 до 65,0 %. Проте у кризовий та післякризовий періоди темпи зростання істотно знизились і становили тільки 10,0 та 4,0 % відповідно.

Література

1. Григорук П.М. Багатомірне економіко-статистичне моделювання : навч. посібн. [для студ. ВНЗ] / П.М. Григорук. – Львів : Вид-во "Новий світ – 2000", 2006. – 146 с.
2. Слейко І.В. Короткострокове прогнозування показників зайнятості в економіці України / І.В. Слейко // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Інноваційний розвиток економіки : зб. наук. праць / НАН України; редкол.: відп. ред. акад. НАН України М.І. Долішній. – Львів : Вид-во ІРД, 2003. – Вип. 6 (XLIV): у 4-х ч. – Ч. 3. – С. 242-249.
3. Качур Р.П. Прямі іноземні інвестиції та їхній вплив на реальний сектор економіки України / Р.П. Качур // Науковий вісник НЛТУ України : зб. наук.-техн. праць. – Львів : РВВ НЛТУ України. – 2012. – Вип. 23.15. – С. 249-253.
4. Качур Р. Регресійно-кореляційний аналіз інвестицій у національну економіку / Р. Качур // Формування ринкової економіки в Україні : зб. наук. праць. – Львів : Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка. – 2011. – Вип. 23, т. 1. – С. 299-305.
5. Парфенюк Є.І. Економетричний аналіз та прогнозування інвестиційного кредитування вітчизняного підприємництва / Є.І. Парфенюк // Вісник Львівського національного університету ім. Івана Франка : зб. наук. праць. – Сер.: Економічна. – Львів : Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка. – 2010. – Вип. 44. – С. 533-542.
6. Платіжний баланс і зовнішній борг України 2009 рік. – К. : Вид-во НБУ, 2010. – С. 74.
7. Платіжний баланс і зовнішній борг України 2013 рік. – К. : Вид-во НБУ, 2014. – С. 74.

Лельк Л.І. Эконометрический анализ и прогнозирование объемов вложений прямых иностранных инвестиций в украинскую экономику из стран Европейского Союза

Рассмотрена сущность эконометрического анализа и сформирован алгоритм экономико-математического статистического анализа исследуемого экономического процесса вложений прямых иностранных инвестиций в экономику Украины странами Европейского Союза. Проведен эконометрический анализ и на основе официальных статистических данных спрогнозированы объемы вложений прямых иностранных инвестиций в отечественную экономику из стран Европейского Союза. Проанализированы объемы прямых иностранных инвестиций основных стран – инвесторов Европы, которые вкладываются в украинскую экономику в течение последних десяти лет, и определены прогнозируемые объемы инвестиций из указанных стран на ближайшую перспективу.

Ключевые слова: прямые иностранные инвестиции, эконометрический анализ, прогнозирование, отечественная экономика, национальная экономика, эконометрическое моделирование, эконометрические методы прогнозирования, экономические системы, экономические процессы.

Lelyk L.I. Econometric Analysis and Forecast of Direct Foreign Investments in the Ukrainian Economy from the European Union Countries

The essence of econometric analysis is considered. Economic and mathematical statistical analysis algorithm of the investigated economic process of direct foreign investments in Ukrainian economy by the European Union Countries is made. The econometric analysis and the forecast of direct foreign investments from the European Union countries in the domestic economy are shown based on official statistics. The level of direct foreign investments from the European Union countries that have invested in the Ukrainian economy during the last ten years is analysed, and also the forecasted level of investments from these countries in the near term is determined.

Key words: direct foreign investments, econometric analysis, forecast, domestic economy, national economy, econometric modelling, econometric forecasting methods, economic systems, economic processes.

УДК 338.43.01:633.11

Доц. І.Б. Лейчик, канд. екон. наук;
доц. Г.І. Пиріг, канд. екон. наук – Тернопільський НЕУ

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ КЛАСТЕРНИХ СИСТЕМ В АГРОПРОМИСЛОВОМУ КОМПЛЕКСІ РЕГІОНУ

На прикладі зернової галузі розкрито сутність поняття "кластер". Визначено поняття "агропромисловий кластер" як територіально локалізовану, інноваційно спрямовану інтегровану структуру, організовану на базі промислового та сільськогосподарського виробництва, метою якої є створення індустріальної основи для підвищення конкурентоспроможності та продуктивності продовольчої сфери регіону, перерозподілу доданої вартості та комплексного використання соціально-економічного потенціалу території. Досліджено комплекс проблем сучасного стану галузі виробництва зерна й обґрунтовано необхідність використання кластеризації як умови підвищення конкурентоспроможності регіону. Виявлено об'єктивні передумови розвитку зернового кластера регіону і в цьому контексті, на прикладі зернового підкомплексу АПК Тернопільської області, представлено сучасний кластерний метод управління.

Ключові слова: кластер, агропромисловий кластер, зерновий кластер.

Постановка проблеми. У сформованих соціально-економічних умовах функціонування більшості економік світу існує теорія, відповідно до якої глобалізація господарського життя веде до збільшення значущості місцевого, субнаціонального рівня. Передовий досвід розвинених країн показує, що економічний потенціал управління індустріальними комплексами "по вертикалі" дедалі частіше поступається в ефективності креативному менеджменту кластерних систем, більш динамічних і гнучких, сформованих на основі горизонтальних зв'язків учасників виробництва кінцевого продукту. Близько 60 міждержавних, регіональних, національних, громадських організацій об'єднані в Європейський кластерний альянс, який функціонує на основі Європейського кластерного меморандуму [9, с. 183-184]. Кластерною стратегією розвитку зараз всерйоз зацікавилися і в Україні. Однак при цьому кластерний феномен в економіці вивчено недостатньо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розробки теоретичних питань формування сучасних агропромислових формувань стосуються праці вітчизняних та зарубіжних учених, зокрема: В. Андрійчука [1], М. Кропивко [3-5], П. Саблука [7] та інших учених. Зусиллями сучасних економістів вирішено багато методологічних аспектів теорії кластерів, проте вони більш адаптовані до

промислових угруповань, маловивченими залишаються питання можливостей їх застосування в агропромисловій сфері.

Мета роботи – розроблення теоретико-методичних рекомендацій щодо формування зернового кластера як умови підвищення ефективності регіональної економіки.

Результати дослідження. В економічній системі виживають і ефективно функціонують ті організації, які здатні генерувати знання, адекватно обробляти інформацію, гнучко реагувати на технологічні, соціальні та інституційні зміни, внаслідок забезпечуючи собі конкурентоспроможність. Ця проблема характерна і для агропромислової сфери, набуваючи особливої актуальності на регіональному рівні. Ті регіони, де виробництво продовольства забезпечує значну частку валового регіонального продукту, повинні формувати стратегію територіального розвитку, орієнтуючись на якість локальних конкурентних переваг регіональних продовольчих систем. Така політика має на меті забезпечити конкурентоспроможність регіональної економіки. Однією з можливих її форм є розвиток економічної інтеграції на основі створення агропромислових кластерів. На думку багатьох економістів, регіони, на території яких складаються кластери, стають лідерами економічного розвитку.

Одна з найважливіших переваг формувань виробничих структур АПК кластерного типу – організаційно-технологічна концентрація не на окремих галузях, а на взаємозв'язках між галузями, виробництвами, підприємствами та організаціями. Вони сприяють розвитку виробництва і конкуренції, спрощенню доступу до новітніх технологій, розподілу ризиків у різних видах інтегрованої діяльності, спільному виходу на зовнішні ринки, організації наукових досліджень і процесу підготовки (перепідготовки) фахівців, зниженню транзакційних витрат і досягненню інших синергетичних ефектів.

Важливою відмінною рисою кластера є його інноваційна орієнтованість. З огляду на це, багато країн дедалі активніше використовують кластерний підхід у формуванні та регулюванні своїх національних інноваційних програм. Виявлення в економіці регіону існуючих і потенційно можливих кластерів, а також надання державної підтримки їх розвитку є необхідною умовою подальшого розвитку його економіки в середньостроковій і довгостроковій перспективах.

Термін "кластер" введено в науковий обіг в 60-ті роки XX ст. професором Гарвардської економічної школи Майклом Портером для виявлення груп (кластерів) схожих об'єктів у цілях їх класифікації. Отже, М. Портер визначив, що "кластер – це сконцентровані за географічними ознаками групи взаємопов'язаних компаній, спеціалізованих постачальників послуг; фірм у відповідних галузях, а також пов'язаних з їхньою діяльністю організацій у певних галузях, що конкурують, але разом з цим ведуть спільну роботу" [6; 4, с. 299].

У сучасній науковій літературі основні ознаки кластера зводяться до того, що кластер – це об'єднання однорідних елементів, що можна розглядати як самостійну одиницю, має певні властивості, виконує суспільні функції з ефективністю більшою, ніж одиничний елемент, та який управляється як єдине ціле [7, с. 4]. На відміну від звичайних форм кооперації та інтеграції, кластерні системи характеризуються такими особливостями:

- наявність великої організації-лідера, яка визначатиме довгострокову господарську, інвестиційну та іншу стратегію всього кластера;
- територіальна локалізація основної маси суб'єктів господарювання – учасників кластера;
- стійкість господарських зв'язків – учасників кластера [2, с. 22-23].

Агропромисловий кластер можна трактувати як територіально локалізовану, інноваційно спрямовану інтегровану структуру, організовану на базі промислового та сільськогосподарського виробництва, метою якої є створення індустріальної основи для підвищення конкурентоспроможності та продуктивності продовольчої сфери регіону, перерозподілу доданої вартості та комплексного використання соціально-економічного потенціалу території.

Механізм кластеризації агропромислової сфери регіону містить: вибір ресурсного сектору з урахуванням реального і потенційного рівня розвитку аграрного виробництва, вибір ключового сектору з використанням матричного аналізу, обґрунтування спеціалізації кластера на основі розрахунку індексу конкурентоспроможності господарської галузі.

Розроблення структури та механізму взаємодії учасників агропромислового кластера повинна здійснюватися на основі методології управління бізнес-процесами і бути орієнтована на створення ефективного ланцюжка виробництва конкурентоспроможної продовольчої продукції. Візуалізацію процесу міжгалузевої кластеризації в АПК представлено на рис. 1.

Рис. 1. Візуалізація процесу міжгалузевої кластеризації в АПК

У сучасних умовах економічна сталість агропромислового комплексу можлива тільки на основі інноваційного розвитку галузей, модернізації промисловості та сільського господарства, впровадження енергозберігаючої техніки і технології, активізації інтелектуальних ресурсів, оптимального поєднання ринкових механізмів і державного регулювання економіки. Саме всі ці чинники можуть бути використані в рамках кластерної форми розвитку інтеграції.

У Тернопільській обл. можна організувати зерновий кластер шляхом добровільного об'єднання профільних підприємств цієї області та інших підприємств, які бажають входити до нього.

Зерновий кластер регіону – це сукупність підприємств і організацій різних форм власності, розташованих на певній території, об'єднаних єдиним технологічним ланцюжком виробництва, перероблення, зберігання і реалізації зерна, мають загальний координаційний центр, здійснюють свою діяльність в умовах абсолютної господарської самостійності, основна мета якої полягає у підвищенні конкурентоспроможності зернової продукції і підприємств кластера через ефективне задоволення потреб суспільства в зерні, продуктах його перероблення та побічної продукції його виробництва. Його цілі, завдання та орієнтири представлені на рис. 2.

Основні елементи кластерної системи в області вже сформовані, але вони недостатньо розвинені й не мають ефективних взаємозв'язків. Отже, в рамках кластерного підходу існує необхідність спрямування зусиль на поліпшення роботи та сприяння окремим підприємствам, а також на встановлення і зміцнення взаємозв'язків між постачальниками і покупцями, населенням і товаровиробниками і тощо. Основною функцією зернового регіонального кластера є максимальне задоволення потреб населення регіону в продукції, що виготовляється зі зерна. Іншими, не менш важливими, функціями зернового кластера є:

- створення для підгалузі промислової перероблення регіону збалансованого ринку зерна та продукції його перероблення;
- стимулювання зростання конкурентоспроможності сільгоспвиробників регіону на українському і світовому ринках;
- максимальна завантаженість виробничих потужностей всіх сфер зернового кластера регіону;
- зменшення втрат протягом усього виробничого ланцюжка зерна.

Ще однією передумовою, що створює необхідність розвитку в регіоні зернового кластера, були сформовані умови функціонування ринку зерна в регіоні. Це досить складні умови, до того ж численні обставини сприяють ослабленню позицій на ринку сільськогосподарських товаровиробників.

По-перше, існує чимала кількість зерновиробників, що веде до сильної конкуренції, однак позиція кожного виробника окремо на ринку слабка.

По-друге, сільгосптоваровиробники обтяжені численними постійними витратами, що не залежать від обсягів виробництва. Ця обставина веде до погіршення їх фінансово-економічного стану внаслідок скорочення обсягів виробництва.

По-третє, через тривалі та безперервні біологічні процеси виробництва, сільгосптоваровиробник практично не має змоги для пристосування пропозиції до попиту на ринку з причини того, що часовий проміжок від посівної до збиральної кампанії дорівнює кільком місяцям.

По-четверте, враховуючи, що надходження на ринок значної частини зерна відбувається сезонно, споживач не має змоги викупити її всю, що призводить до тимчасового надлишку продукції на ринку і, як наслідок, відбувається зниження ціни на неї.

По-п'яте, багато виробників продукції знаходяться далеко від великих центрів, місць перероблення та зберігання зерна. Ця обставина не дає їм змоги реалізовувати продукцію на більш вигідних умовах.

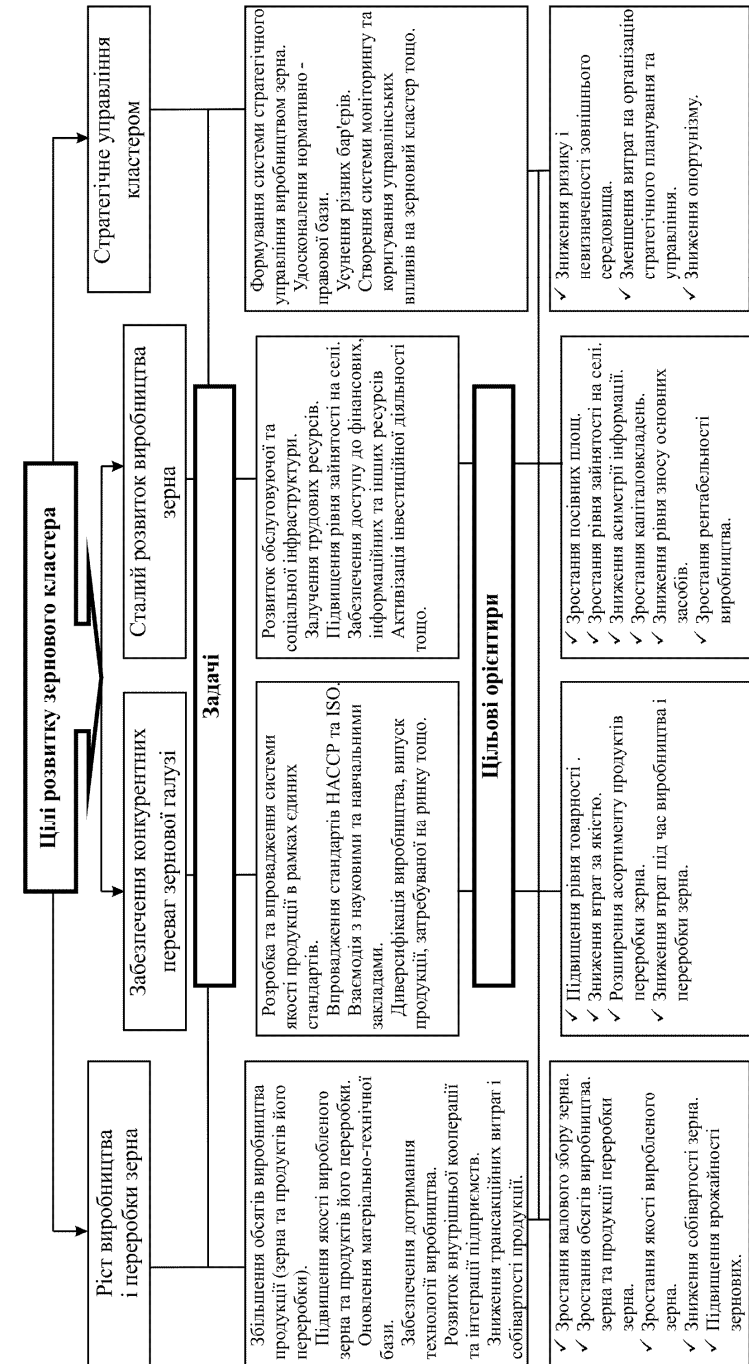

Рис. 2. Механізм управління виробництвом зерна в рамках зернового кластера

Найбільш повно проблеми зернового підкомплексу Тернопільської обл. та напрями їх подолання можна розкрити, використовуючи метод SWOT-аналізу. Результати цього аналізу представлені у таблиці.

Табл. Результати SWOT-аналізу зернового підкомплексу Тернопільської обл.

Сильні сторони	Слабкі сторони
1. Сприятливі ґрунтово-кліматичні умови. 2. Розвиненість фінансової та транспортної інфраструктури регіону. 3. Економічна розвиненість регіону. 4. Забезпеченість кваліфікованими кадрами. 5. Підтримка і просування підкомплексу державними та місцевими органами влади.	1. Невисока якість зерна вирощуваного. 2. Низький рівень інноваційного розвитку підприємств. 3. Висока вартість кредитних ресурсів. 4. Високий рівень зносу основних засобів підприємств. 5. Високий рівень трансакційних витрат виробництва.
Можливості	Загрози
1. Збільшення внутрішньогосподарських потужностей зі зберігання і перероблення зерна. 2. Розвиток підкомплексу за рахунок фінансування з місцевого бюджету і залучених коштів приватних інвесторів. 3. Переробка побічної продукції зерна. 4. Впровадження на підприємствах виробництва глибокої переробки зерна. 5. Створення результативних взаємозв'язків організацій зернового підкомплексу з іншими суб'єктами господарювання економічної системи завдяки формуванню зернового кластера.	1. Неприятливі погодні умови. 2. Подальше старіння основних фондів підприємства і зниження ефективності виробництва. 3. Втрата ринкових позицій в умовах жорсткої конкуренції в рамках СОТ. 4. Зростання трансакційних витрат зернового виробництва внаслідок неефективності взаємодії сільгосптоваровиробників лей із споживачами їх товарів.

У Тернопільській обл. існують достатні передумови та є всі необхідні учасники, за винятком відокремленого інноваційного утворення, для створення й розвитку зернового кластера. Однак необхідна умова розвитку галузі полягає у забезпеченні стабільних поставок сировини, що може бути досягнуто за умови об'єднання дрібних господарств у більші. Одним з етапів формування зернового кластера є створення його чіткої організаційної структури. Організаційну структуру кластера представлено на рис. 3.

Особливістю запропонованого кластера є відсутність постійної структури. При цьому учасники кластера зможуть впливати на економічні процеси, що відбуваються в ньому. Кластер здатний ефективно вписатися в регіональну інноваційну систему, сприяючи зростанню ефективності взаємодії елементів її структури.

Висновки. Отже, кластерний підхід до управління розвитком підприємств зернопродуктової галузі дасть змогу:

- створити необхідні передумови для прискореного впровадження у виробництво досягнень науково-технічного прогресу, забезпечення оптимального виробництва однорідної продукції підвищеної якості;
- забезпечити раціональні пропорції між обсягами отриманої сільськогосподарської сировини і промисловими переробними потужностями;
- забезпечити єдиний відтворювальний процес по всьому ланцюжку виробничого циклу;
- скоротити трансакційні витрати (витрати на вчинення ділових операцій, ведення переговорів, укладання контрактів, забезпечення їх виконання).

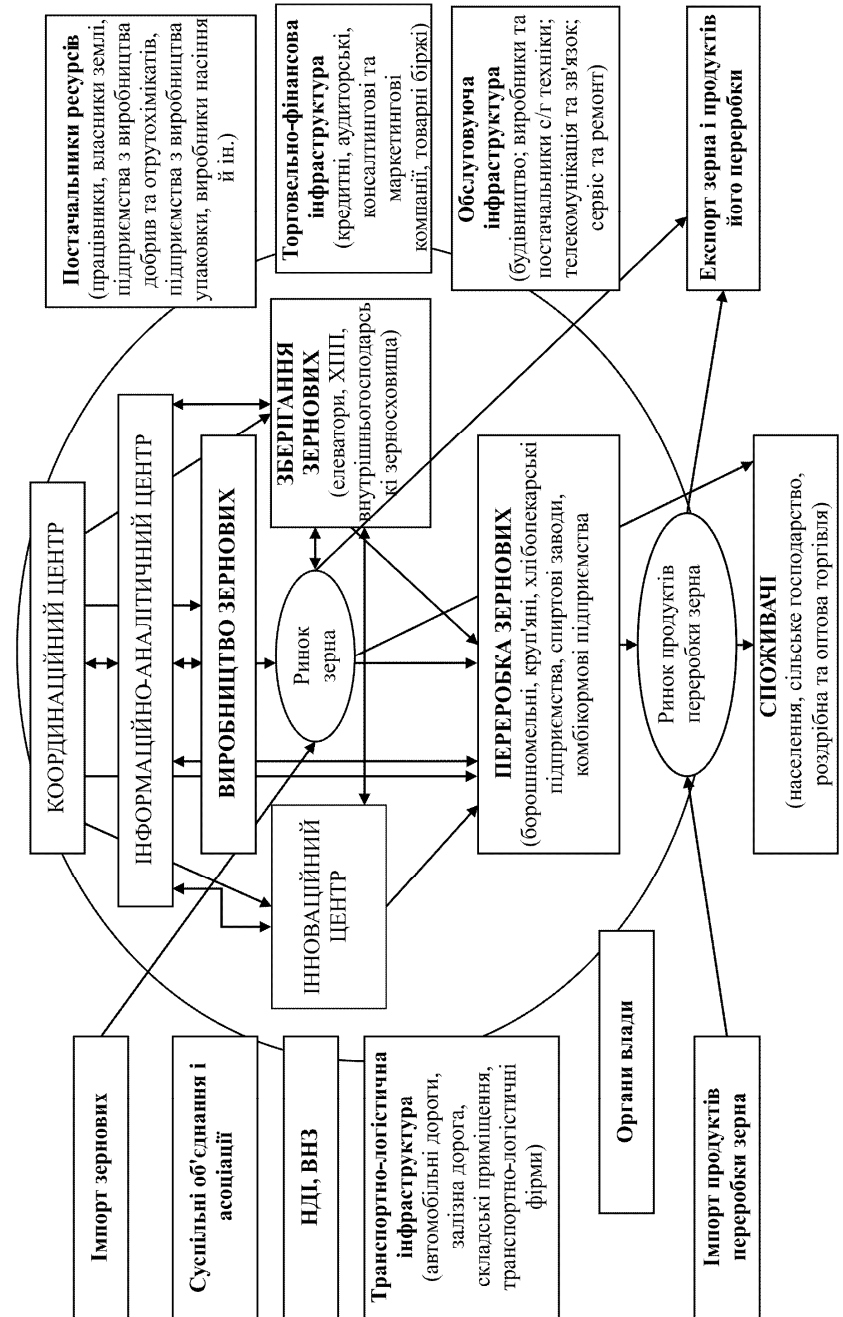

Рис. 3. Організаційна структура зернового кластера Тернопільської обл.

Література

1. Андрійчук В.Г. Агропромислові формування нового типу в контексті стратегії розвитку вітчизняного сільськогосподарства / В.Г. Андрійчук // Економіка АПК : міжнар. наук.-виробн. журнал. – 2013. – № 1. – С. 3-16.
2. Ковальова І. Агропромисловий кластер як стратегія вдосконалення економічних відносин в АПК / І. Ковальова // Міжнародний сільськогосподарський журнал. – 2008. – № 2. – С. 22-23.
3. Кропивко М.Ф. Концептуальний підхід до кластерної організації та управління розвитком агропромислового виробництва / М.Ф. Кропивко // Економіка АПК : міжнар. наук.-виробн. журнал. – 2010. – № 11. – С. 3-13.
4. Кропивко М.Ф. Організація управління аграрною економікою : монографія / М.Ф. Кропивко, В.П. Немчук, В.В. Россоха та ін. – К. : Вид-во "Основи" 2008. – 412 с.
5. Кропивко М.Ф. Підвищення конкурентоспроможності та соціальної спрямованості агропромислового виробництва на основі розвитку кластерних систем / М.Ф. Кропивко // Економіка АПК : міжнар. наук.-виробн. журнал. – 2013. – № 3. – С. 3-16.
6. Портер М. Международная конкуренция : пер. с англ. / М. Портер; / под ред. В.Д. Щетинина. – М. : Изд-во "Международ. отношения", 1993. – 901 с.
7. Саблук П.Т. Кластеризация як механізм підвищення конкурентоспроможності та соціальної спрямованості аграрної економіки / П.Т. Саблук, М.Ф. Кропивко // Економіка АПК : міжнар. наук.-виробн. журнал. – 2010. – № 1. – С. 3-12.
8. Соколенко С.І. Інформаційні кластери як механізм підвищення конкурентоспроможності регіону. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://ucluster.org/sokolenko/2008/07/itmovacijny-klastery-mexanyzm-pidvyshhennya-konkurentospromozhnosti-regionu/>.
9. Ткаченко В.Г. Кластеры в системе аграрного производства: сущность и значение в реализации инновационной политики государства / В.Г. Ткаченко, В.И. Богачёв // Вісник економічної науки України : зб. наук. праць. – 2011. – № 2. – С. 183-184.

Лещик И.Б., Пыриг Г.И. Особенности формирования кластерных систем в агропромышленном комплексе региона

На примере зерновой отрасли раскрыта сущность понятия "кластер". Определено понятие "агропромышленный кластер" как территориально локализованную, инновационно направленную интегрированную структуру, организованную на базе промышленного и сельскохозяйственного производства, целью которой является создание индустриальной основы для повышения конкурентоспособности и производительности продовольственной сферы региона, перераспределения добавленной стоимости и комплексного использования социально-экономического потенциала территории. Исследован комплекс проблем современного состояния отрасли производства зерна и обоснована необходимость использования кластеризации как условия повышения конкурентоспособности региона. Выявлены объективные предпосылки развития зернового кластера региона и в этом контексте, на примере зернового подкомплекса АПК Тернопольской области, представлен современный кластерный метод управления.

Ключевые слова: кластер, агропромышленный кластер, зерновой кластер.

Leshchyk I.B., Pyrig G.I. On the Theory of the Formation of Cluster Systems in the Agricultural Sector of the Region

The essence of the concept of "cluster" is presented. The concept of "Agriculture Cluster" is defined as geographically localized, innovative and aimed integrated structure organized on the basis of industrial and agricultural production, which aims to create framework for industrial competitiveness and productivity of the region food sector, redistribution of value added and integrated use of social and economic potential territory. Some complex problems of the modern state of the art grain production and the necessity of using clustering as a condition for increasing the competitiveness of the region are investigated. The objective conditions of grain cluster region are found, and in this context the example of grain sub AIC Ternopil region modern cluster management is presented.

Key words: cluster, agro-industrial cluster, grain cluster.

УДК 674.345

Препод. Т.Т. Мусаева –

Азербайджанский государственный экономический университет

ОСОБЕННОСТИ МЕТОДОВ ОЦЕНКИ ЭФФЕКТИВНОСТИ СИСТЕМ МЕНЕДЖМЕНТА КАЧЕСТВА НА ПРЕДПРИЯТИЯХ ЛЕГКОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ АЗЕРБАЙДЖАНА

Рассмотрены особенности методов оценки эффективности систем менеджмента качества на предприятиях легкой промышленности Азербайджана. Установлены особенности внедрения системного подхода и системного анализа, структурно-функционального, функционально-стоимостного анализа и анализа затрат на качество. Для эффективного внедрения функционирования СМК, соответствующей требованиям стандартов ИСО 9000: 2000, необходимо разработать методические положения, учитывающие особенности предприятий легкой промышленности Азербайджана. Оценка эффективности СМК в настоящее время требует методологического обеспечения.

Ключевые слова: методы оценки, эффективность, система менеджмента качества, Азербайджан, легкая промышленность.

Постановка проблемы. Эффективность систем менеджмента качества (СМК) зафиксирована в ИСО 9000-2001 и напрямую связана с обеспечением и улучшением качества [1, 5]. Эффективность СМК регламентирована во всех разделах ИСО 9001 и 9004 версии 2000 г. и означает результативность функционирования систем [3, 4]. В работах по качеству просматриваются различные подходы к пониманию эффективности [4, 5].

Анализ литературы позволяет выделить следующие подходы к оценке эффективности СМК [1, 3]. Известно, что эффективность для различных заинтересованных сторон различна, тогда любые показатели могут быть использованы для оценки эффективности СМК.

Установлено, что оценку эффективности СМК можно осуществить путем проведения анализа с целью выяснения состояния дел с качеством продукции и функционированием СМК [3, 5, 6]. Определено, что эффективность СМК можно оценить степенью удовлетворенности потребителей [5], через оценивание результативности и эффективности корректирующих и предупреждающих действий. Предложены такие подходы к комплексной оценке эффективности СМК предприятий:

- реализация политики в области качества; отчет по качеству; результат самооценки производственных подразделений;
- оценка уровня экономической эффективности системы и определение соответствия требованиям стандартов ИСО серии 9000.

Анализ методов [2] оценки эффективности СМК показал, что подходы не содержат методического обеспечения, полностью удовлетворяющего требования ИСО 9000:2000.

Изложение основного материала. Однако при оценке эффективности согласно ИСО 9000-2001 необходимо оценивать связь между достигнутым результатом и использованными ресурсами. Очевидно, что, не измеряя эффективность функционирования СМК, невозможно судить об успешности деятельности организаций и предприятий легкой промышленности.

Известно, что эффективность управления качеством зависит в большей степени от комплексности анализа исходных данных, поэтому ему всегда уде-